

ATTITUDE OF NON-GOVERMENTAL ORGANISATIONS TOWARDS SYRIAN REFUGEES: AN EXAMPLE OF ADIYAMAN PROVINCE

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURIYELİ MÜLTECİLERE YAKLAŞIMI: ADIYAMAN ÖRNEĞİ ¹

Murat SEZİK²

Abstract

In March 2011, Turkey was the most affected country by the mass migration that emerged as a result of the civil war that started in Syria. Turkey, which implements the open door policy for asylum seekers from Syria, which is a border neighbor of 911 km, first accepted asylum seekers in April 2011. According to data from 2017, more than 2.7 million Syrians live in temporary shelter centers and outside these centers. Local governments, both central and local, are working hard to solve the problems of accommodation, education, health and so on of Syrian asylum seekers. However, it is also important that the work of non-governmental organizations, which can often be seen as supportive factors in addition to these studies. In particular, in the area of protection of the social acceptance levels of Syrian asylum seekers, NGOs play an important role in solving educational problems, as well as providing counseling services for reaching these services. Various NGOs operating in many parts of the country, even if they are outside of their main occupation, see it as a social responsibility and carry out various activities and support programs in overcoming the difficulties that Syrian asylum seekers have. Adiyaman is a province where asylum seekers are concentrated because it is one of 26 temporary shelters operating in Turkey. In this research, various NGOs in Adiyaman province evaluated the success levels of the programs they have undertaken in order to ensure the peaceful life of asylum seekers and local people by taking active roles at different levels, the solutions they have produced in terms of education, accommodation and health and the works they have done in order to gain profession in asylum. According to the results of the projects and the outputs of these projects of the associations trying to support the various projects to the Syrian refugees, it is found that it is necessary to intensify the activities of the NGOs on this issue, especially the enrichment of the contents of the occupational programs, the increase of legal support, case management and guidance services and the necessity of giving psychosocial counseling services.

Keywords: Migration, Non-Governmental Organizations, Adiyaman, Syrian refugees.

Özet

2011 yılının Mart ayında, Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde ortaya çıkan kitlesel göç hareketinden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. 911 km'lik sınır komşusu olan Suriye'den gelen sığınmacılara açık kapı politikası uygulayan Türkiye, ilk olarak Nisan 2011 tarihinde sığınmacıları sınırlarından içeriye kabul etmiştir. 2017 verilerine göre, geçici barınma merkezlerinde ve bu merkezler dışında 2,7 milyonu aşkın Suriyeli yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların barınma, eğitim, sağlık ve benzeri sorunlarının çözümü için gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetimler yoğun bir mesai harcamaktadır. Fakat çoğu kez bu çalışmaların yanında destek unsuru gibi görülebilecek sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları da önem taşımaktadır. Özellikle, Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul düzeylerinin korunması alanında, hizmetlere ulaşım için danışmanlık hizmetleri verilmesinde, eğitim sorunlarının çözümünde STK'lar önemli roller üstlenmektedir. Ülkenin birçok yerinde faaliyet gösteren çeşitli STK'lar, asıl uğraşı alanlarının dışında olsa dahi bunu toplumsal sorumluluk olarak görüp çeşitli faaliyetler ile Suriyeli sığınmacıların içinde bulunduğu zorlukların aşılmasında destek programları yürütmektedirler. Adiyaman, Türkiye'de faaliyet gösteren 26 geçici barınma merkezinden birisi olması nedeniyle sığınmacıların yoğun olduğu bir il. Bu araştırmada, Adiyaman ilinde bulunan çeşitli STK'ların farklı düzeylerde aktif roller üstlenerek sığınmacıların ve yerel halkın barış içerisinde yaşamalarını sağlamak adına yürüttükleri programları, eğitim, barınma ve sağlık ile ilgili olarak ürettikleri çözüm yolları, sığınmacılara meslek kazandırmak adına

¹ Bu Makale 20-22/10/2017 Tarihinde Adiyaman'da Gerçekleştirilen Uluslararası Gerçek ve Umut Arasında Suriyeli Mülteciler” sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Yrd. Doç. Dr., Adiyaman üniversitesi. msezik@adiyaman.edu.tr

yaptıkları çalışmaların başarı düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırmada, Suriyeli mültecilere çeşitli projelerle destek olmaya çalışan derneklerin bu projelerinin içeriği ve yapılan çalışmaların çıktılarına göre STK'ların bu konu üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırmaları, özellikle meslek kazandırma programlarının içeriklerinin zenginleştirilmesi, hukuki destek, vaka yönetimi ve yönlendirme hizmetlerinin artırılması, psikososyal danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gerekliliği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sivil Toplum Kuruluşları, Adıyaman, Suriyeli Sığınmacılar

1.Giriş

Tarih boyunca birçok farklı göçmen grubuna ev sahipliği yapan Türkiye'nin bu durumu Irak, İran, Suriye, Filistin, Afganistan, Kafkaslar ve Balkanlar gibi göç hareketlerinin yoğun olarak gerçekleştiği dünya coğrafyasına yakın olması nedeniyle. Bu durum Türkiye'nin geçiş ülkesi olarak kullanılmasının yanında sığınılacak hedef ülke olarak görülmesine de yol açmaktadır.

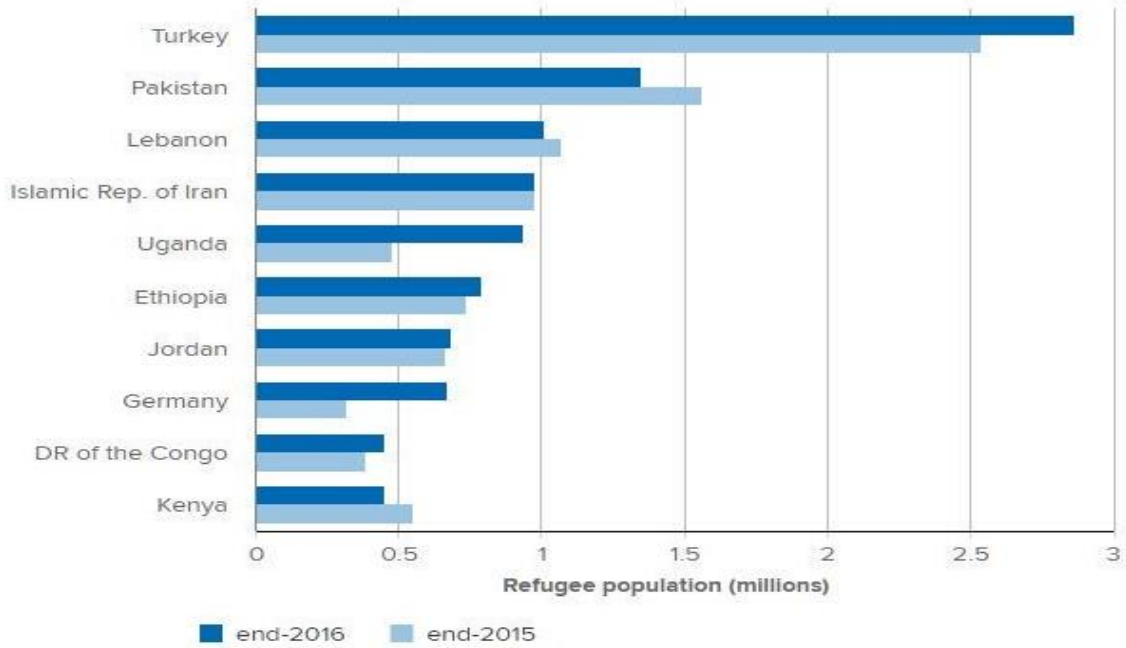
2011 yılının Mart ayında, Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde ortaya çıkan kitlesel göç hareketi dünya tarihinde çok az sayıda görülebilecek büyüklükte bir göç hareketidir. Arap baharının etkisi ile Suriye'de başlayan gösterilerin hükümet güçleri tarafından sert bir şekilde bastırılması isteği, sert uygulamalar ve şiddet politikaları iç savaşta ortaya çıkarmış, sivil halk kitleleri halinde buldukları coğrafyayı terk ederek komşu ülkelere sığınmaya başlamışlardır.

Türkiye 911 km'lik sınır komşusu olan Suriye'den gelen sığınmacılara açık kapı politikası uygulamış ve ilk olarak Nisan 2011 tarihinde sığınmacıları ülkeye girişleri başlamıştır. İlk açıklamalarda 100.000 kişinin kritik eşik olduğu ifade edilmiş fakat Suriye'den gelen göç dalgası beklentilerin çok ötesine geçmiştir (Ağır ve Sezik, 2015: 96). Sonuç olarak 10 şehirde kurulan (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa) 26 geçici barınma merkezinde 256.971 Suriyeli yabancıya ev sahipliği yapmakla beraber geçici barınma merkezleri dışındaki 2.521.907 Suriyeli yabancıya sağlık, eğitim ve gıda yardımı sağlanmaktadır (www.goc.gov.tr.31.05.2017).

Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı politikası" çerçevesinde Suriyeli sığınmacılara sağlanan "geçici koruma" başta "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" ve "1951 Cenevre Anlaşması" olmak üzere uluslararası hukuk ilkeleriyle uyumlu bir politika olduğunun belirtilmesi gerekir. Türkiye'de 2011 yılı öncesinde toplam mülteci sayısının 100 binin altında olduğu dikkate alınır, aslında son altı yılda nasıl büyük bir kitlesel göç ile karşı karşıya kaldığımız daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca 2014 ve özellikle de 2015 yıllarında Türkiye üzerinden Avrupa'ya giden ve yaklaşık yarısı Suriyelilerden, diğer yarısı ise Suriyeli olmayanlardan oluşan 1 milyonu aşkın kişinin de Türkiye'yi "transit" olarak kullandığı bilinmektedir.

Türkiye'de bulunan 2,7 milyonu aşkın Suriyelinin demografik özelliklerine bakıldığında, 0-4 yaş grubunda yer alan Suriyelilerin sayısının 393 binden fazla olduğu görülmektedir. Bu arada Türkiye'deki Suriyelilerin ortalama 3 yıldır Türkiye'de oldukları dikkate alınır, 393 bin bebek içinde Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısının 230 bini aştığı söylenebilir. Bu durum geleceğe yönelik projeksiyonlarda mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Türkiye'deki Suriyelilerin % 44'ünün 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden, % 75'ten fazlasının ise özel koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuk ve kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle "kalıcılık" sürecinde çocuk ve gençlerin eğitimi ve "aile birleştirmeleri" nin de önemli gündem maddeleri olacağı dikkate alınmalıdır. Genç nüfus aynı zamanda eğitim ihtiyacını ortaya koymaktadır. Türkiye'de okul çağındaki (5-17) olan Suriyeli çocuk sayısı 850 binden fazladır. Bu çocukların sadece % 36'sı yani 311 bini halen okula gitme imkânına sahiptir (Erdoğan,2016: 12).

Grafik:1- Suriyeli Mültecilerin Dünya Ülkelerine Dağılımı

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

Türkiye’de Suriyeliler konusu uzun süredir, siyasi mücadelenin önemli konularından birisi olmakla beraber günlük hayatında bir parçası haline gelmiştir. Ülkede Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul düzeyi konusundaki olumlu tabloda son birkaç yılda meydana gelen bazı toplumsal olaylar kaygı yaratacak bir durumun oluşmasına yol açmıştır. Suriyelilerin gitmesi yönünde ortaya konulan çeşitli protesto eylemleri bunlar içerisinde en masumları kalmakta, bazı ilerde alınan tedbirlere rağmen Suriyelilere yönelik saldırılar yaşanabilmektedir.

Bu olayların başlangıç noktasında genelde Suriyelilerin karıştığı bir suç bulunmaktadır. Suriyelilerin sığınmacı olarak yaşadıkları topraklarda suç işlemelerine yerel halk olması gerekenden daha sert tepkiler verebilmektedir. Ayrıca bazı yerlerde işletme ya da işçi düzeyinde daha ucuz iş gücü arzı haksız rekabet konusu olmuş bu durum da protestolarda önemli rol oynamıştır. Türkiye’de yabancı düşmanlığının yayılması olasılığı çok düşük olmakla birlikte toplum içerisindeki bazı grupların nefret üretme ve küçük çaplı da olsa saldırılara yönelme ihtimali bulunmaktadır. Bu güne kadar oldukça yüksek bir toplumsal kabul gösteren Suriyeliler ve Suriyelilere destek olmaya çalışan Türk toplumunun şimdiye kadar ortaya koyduğu tavır, oldukça insanidir. Fakat bu durumun hızla tüketilme riski de bulunmaktadır.

Sivil Toplum kuruluşlarının etkili çalışmaları özellikle Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul düzeylerinin korunması alanında olmakla beraber sığınmacıların eğitim sorunlarının çözümünde, mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesinde ve kendilerine yetebilecek üretim faaliyetlerine katılmalarını sağlamak noktasında odaklanmaktadır.

Başka bir ifadeyle Türkiye’de faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum örgütleri Suriyeli Mültecilerle ilgili çok çeşitli alanlarda çalışmalar yapmaktadırlar. Örneğin bazıları, Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki hakları ve bu haklara erişimleri ile ilgili bilgilendirilmeleri konusunda çalışmalar yaparken bazıları sağlık, eğitim gibi temel haklara erişimleri konularında destek sağlamaktadırlar. Bu STK’lardan birisi Hayata

Destek Derneğidir. Bu STK'da mültecilere “*Koruma ve Psikososyal Destek Programı*” kapsamında hukuki destek, vaka yönetimi ve yönlendirme, psikososyal danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Dernek yürüttüğü çalışmalarında desteği sadece mültecilere değil bölge halkına da vermeye özen gösteriyor ayrıca gençlere odaklanıyor. Bu konuda çalışma yapan çok sayıda STK'dan birisi de “**Akademi lisan ve ilmi Araştırmalar Derneği**” İstanbul'da Suriyeli mültecilere eğitim hizmetlerine erişim, tercüman desteği, dernek kurulumu konularında yardımcı oluyor. Derneğin kuruluş amacı arapça öğrenimini yaygınlaştırmak, ancak Fatih'te yaşayan mültecilerin talebi üzerine kendilerine başvuran mültecileri ilgili kurumlara yönlendirmek gibi bir misyonu da üstlenmiş durumdadır. (Kutlu, 2016: 15).

Bu araştırma da Adıyaman ilindeki STK'ların Suriyeli mültecilere yönelik çalışmaları ele alınmıştır. Dernek yöneticileri ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve gerçekleştirilen programlara ilişkin dokümanlar üzerinden yapılan araştırma neticesinde Adıyaman ilindeki STK'ların Suriyeli mültecilere yaklaşımı, hangi güdülerle çalışmaları gerçekleştirdikleri, uyguladıkları programların somut sonuçları araştırmanın ilgi alanına girmektedir.

2. Kavramsal Olarak STK'lar Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

Sivil toplum, son yıllarda gündelik yaşam ve siyasette sıkça kullanılan bir kavram olmanın ötesinde 1980 sonrasında siyaset terminolojisinin vazgeçilmez kavramlarından birisi haline gelmiştir. Kavram ilk kez Aristo tarafından günümüzde kazandığı anlamdan farklı olarak “polis (site devleti) sınırları içerisinde yaşayan bütün insan toplulukları” (Doğan, 2002: 9, Tosun, 2001: 30) şeklinde kullanılmıştır. Kavramın bugünkü anlamı ile kullanımı batı da 12 yy ile 19 yy arasında yaşanan değişim ve dönüşümlerin sonucu olduğu söylenebilir (Onbaşı, 2005: 13).

On ikinci yüzyılda feodal batıda, şehirliler soyluların şehir hayatına müdahale etmemesi, şehirlerin kendi askeri savunma birliklerini örgütleyebilmeleri, hukuk kurallarının şehir duvarları içinde kendi tayin ettikleri şekilde işleyebilmesi gibi haklar ve imtiyazlar elde etmişlerdi. Batı toplumunda burjuvazi şehir hayatına tanınan bu hak ve özgürlükler temelinde oluşup gelişmiş, burjuvanın güçlenmesi sonucu toplumsal sınıflar ortaya çıkarak sivil toplum düşüncesinin hızlanmasına yol açmıştır (Mardin, 1990: 75).

Siyaset üzerinde kafa yoran birçok düşünür devlet- sivil toplum ilişkisini ele almış ve bunu değişik şekillerde inceleme konusu yapmışlardır. *Sivil toplumu siyasal iktidarı önemli ölçüde etkileyen, onu parçalayan ve iktidarın tabana yayılması işlevini gören bir olgu olarak* (Tuncel, 2011: 15) değerlendirenler yanında, *özel mülkiyeti ve sermaye birikimini moral olarak onayan, siyasal alanı ekonomik alandan ayıran yasal kurumsal düzenlemeler sayesinde ortaya çıkan ve burjuva sınıfının ürünü olarak kabul edilmesi gereken bir olgu* (Sarıbay, 2001: 123) olarak değerlendirenler de bulunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarını dar anlamda tanımlayan çalışmalar, bu kurumları “toplumun sosyo-ekonomik kalkınmasına dolaylı veya doğrudan katkı sağlamak amacıyla gönüllülük esasına dayalı, bağımsız, kar amacı gütmeyen, kişisel çıkarlara çalışmayan” (Yıldırım, 2004: 52) yapılar olarak tanımlamaktadırlar.

Sivil toplum kuruluşları, kuruluş amaçları ve faaliyetleri bazında değerlendirildiğinde toplumsal üretim ve başvuru kurumları, duyarlılık yaratan kurumlar ve yardım amaçlı kurumlar olarak tasnif edilebilir. Bu tasnif dışında daha farklı yaklaşımların söz konusu olabileceği unutulmadan sivil toplum kuruluşlarının zaman zaman baskı ve çıkar grupları gibi işlevler gördüğü, kamu yönetiminin bir parçası olmayarak yeri geldiğinde vatandaşların haklarını korumak üzere yönetim üzerinde baskı oluşturması gerekliliği de ifade edilmelidir (Erol, 1995: 57).

19. yüzyılda günümüzdeki çalışma yapısına yakın faaliyetlerle ortaya çıkan sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük temelinde fakir kimselere yardım amaçlı olarak kuruldukları fakat tarihsel süreç içerisinde bu kurumların yardım faaliyetlerinin çok ötesinde çeşitli roller üstlendikleri gözlenmiştir. Örneğin, toplumsal sorunları tespit etmek, demokratik ilke ve kurumların güçlendirilmesini sağlamak, sosyal hizmetleri sağlamak, kaynak mobilizasyonunu sağlamak bunlar arasındadır. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında demokratik ülkelerin zayıf yönlerine göre bu kuruluşlar farklı işlevler üstlenmekte, kimi ülkelerde siyasi partilerin ve özel sektörün zayıflığı nedeniyle kurumsal boşluğu doldurmaya çalışmakta kimi ülkelerde ise hegemonya ya tepkisel faaliyetler içinde olmaktadır (Yıldırım, 2004: 73).

Bazı düşünürlere göre sivil toplum kuruluşlarının en önemli işlevi otoriter sistemlerde siyasal rejimin demokratikleşmesi yönünde süreci zorlarken, demokratik sistemlerde demokratikleşmeden uzaklaşmaya engel olmak (Erdoğan, 1998: 16) şeklinde ifade edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının siyaseti demokratikleştirme yönünde etkilerinin yanında bu yapıların kendilerini ilgilendiren konularda bir yasanın kabulü veya reddi için yasama organı ile temasa geçerek yetkili komisyonları etkileme çabaları da siyasal anlamdaki işlevler arasında sayılabilir.

Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri arasında sayılabilecek en önemli etkinlik alanı toplumda sosyal adaleti sağlamak ve eşitsizlikleri bir ölçüde olsa gidermek için gerçekleştirilen sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetleridir. Dünyanın tüm demokratik ülkelerinde bu konular üzerine çalışan çok sayıda STK bulunmakla birlikte Türkiye'de de çok sayıda STK bulunmaktadır. Türkiye'de Suriye'den ülkemize göç eden mültecilerin sayısındaki artışa paralel olarak mültecilerin içinde buldukları çeşitli sıkıntıları gidermek üzere kendi çalışma alanında olmasa dahi bunu bir insanlık sorunu olarak görüp harekete geçen STK'ların yanında bizzat bu sorunu hafifletmek adına kurulan STK'lar da mevcuttur.

3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Temel İşlevleri ve Etkinlik Alanları

Türkiye'de STK'lara her dönem kuşku ile bakılmış fakat 1980'lerden sonra devletin çeşitli STK'ları desteklediğinin alenen görülmesi üzerine bu kuşkularda nispi bir azalma gerçekleşmiştir. 1960'lı yıllarda sivil toplum yapılanmasında sol düşünce çerçevesinde yer alan çeşitli kuruluşların ortaya çıkması, tepkisel olarak milliyetçi ve dini temele dayalı sivil toplum örgütlerinin kurulmasına yol açmıştır.

Devletler vatandaşlarının sosyal refah ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal devlet uygulamasını benimsemiş fakat bunu tek başlarına gerçekleştiremeyeceklerini 1980'lere geldiklerinde anlamışlardır. 1980'lerden itibaren başta gelişmiş batı ülkelerinde sosyal politikanın sağlanmasında yeni bir yöntem olarak STK'lar ilgi görmeye başlamıştır.

Bu dönemde STK'lar adeta yeniden keşfedilmiş, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve STK'lar arasında hizmet paylaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yıllardan sonra tüm gelişmiş batılı ülkelerde devletin, gönüllü kuruluşlarla ileri düzeyde işbirliği yaptığı gözlenmiştir. Devlet, bazı hizmetleri üretmek yerine bu kurumlardan almayı tercih etmiştir (Özdemir, 2009: 224).

Türkiye'de STK'lar 1980'lerden sonra, hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, dinsel haklar, etnik haklar ve kadın hakları gibi sadece belli başlı grupları ilgilendiren spesifik konular üzerinde durmuş ve bu konularla ilgili talepler etrafında çalışmalar yapmaya başlamıştır. Oysa aynı dönemde batı dünyası STK'ları modernleşme, ulusal kimlik, ulusal dayanışma gibi toplumun tümünü ilgilendiren konularda politikalar üretip siyasetçileri şekillendirmeye çalışmaktaydı. Batıda bu konuların her birini savunan bir sosyal grup gelişmiş ve kendi alanında devlet

politikalarını etkilemeye ve devletten bir takım haklar elde etmeye çalışmıştır (Çaha,2007:246).

STK'lar için 1980 sonrası önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmekle birlikte 1990'lı yıllarda yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik ve sosyal gelişmeler, sivil toplumun gündelik söylemin vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmesine ve ciddiye alınmasına yol açmıştır. Türkiye'de ise STK'ların ciddiye alınması ve toplumsal sorunların çözülmesinde bir değer olarak görülmesi 1996 yılında Türkiye'de düzenlenen HABİTAT konferansı sonrasında gerçekleşmiştir. Bu konferans sonrasında Türkiye'de bir yandan sivil toplum kavramını yoğun bir şekilde gündeme gelmiş diğer yandan da "Türkiye'den yüzlerce STK'nın gündemlerini "sosyal adalet" ve "sürdürülebilir kalkınma" alanlarındaki konulara oluşturmaya başlamıştır (TUSEV, 2006: 14).

1993 yılında ve 1995 yılında gerçekleştirilen anayasal düzenlemeler STK'ların gelişmesine katkı sağlamıştır. Örneğin, 1993'te özel radyo ve televizyon yayınları ve 1995'te sendikalar, dernekler, vakıflar, meslek odaları, kooperatifler ve siyasal partiler arasındaki işbirliğini ve organik ilişkileri yasaklayan anayasa maddelerinin kaldırılması, sivil toplumun gelişmesine katkı sağlayan düzenlemeler (Özbudun, 1999:114) olarak ifade edilebilecek gelişmelerdir. Ayrıca 1996 yılında gündeme oturan derin devlet tartışması ve müteakip dönemde örgütlü ve örgütsüz sivil inisiyatif tarafından gerçekleştirilen geniş katımlı eylemler bu süreçte ülke siyasetini, sosyal dokuyu etkileyen önemli sonuçlar doğurmuş ve STK'ların siyaseti etkileme güçleri daha belirgin bir biçimde görülmesine yol açmıştır.

Gelişmiş ülkelerde devletin sosyal politikadaki görevlerini önemli ölçüde STK'lara devretmesine yol açan değişim süreci, günümüzde Türkiye'de yaşanmamış, STK'lar böyle bir değişimden neredeyse haberdar dahi olmamışlardır. STK'ların kendilerinin kaderlerini değiştirecek böyle bir değişime karşı istekli bile olmadıkları (Özdemir, 2009: 224) söylenebilir. Fakat, Türkiye'de 17 Ağustos depremi ve sonrasında yaşananlar sivil toplumun siyasi, bürokratik, sosyal tüm sorunların çözümünde anahtar bir yapı olarak algılanmasına yol açmıştır.

Türkiye'nin demokratikleşmesi, çağdaş uygarlık seviyelerini yakalaması sivil toplumun eliyle olacağına inanılmıştır. Birçok çalışmada 17 Ağustos depremi, Türk ulusunun karşı karşıya kaldığı en zor krizlerden birisi olarak tanımlanmış, devletin ve hükümetin kriz yönetiminde gösterdiği başarısızlık, Kızılay'ın ekipman yetersizliği nedeniyle müdahalelerinde başarısız kalması, teknik kapasite yetersizlikleri gibi gelişmeler, vatandaşını her hal ve koşulda koruyan-kollayan devlet imgesine zarar vermiştir (Yağen,vd.2010:25).

Devlet kurumlarının müdahalenin her safhasındaki başarısız uygulamaları fakat STK'ların ve özellikle de AKUT'un başarılı çalışmaları, yüzlerce sivil toplum örgütünün hatta herhangi bir sivil toplum örgütüne üye olmayan vatandaşların arama-kurtarma çalışmalarındaki başarısı STK'ların toplum nezdinde kabul görmesine ve etkinliğinin artmasına yol açmıştır. Bunun dışında, gerek arama kurtarma çalışmalarında, gerekse sonraki süreçte birçok yabancı sivil toplum örgütünün ve sivil inisiyatifin etkinliği, sivil toplum ile küreselleşme arasındaki bağların daha net bir şekilde görülmesine yardımcı olmuştur (Keyman ve İçduygu, 2003: 227).

4.STK'ların Suriyeli Mültecilere Verdiği Tepkiler

STK'lar Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için 'hak temelli' ve 'ihtiyaç temelli' hizmet sağlamaya odaklanmışlardır. Hak temelli yaklaşım; yardım etme eyleminin doğasındaki güç dinamiklerinin aksine mültecilerin özne olarak güçlendirilmesi ve katılım ihtiyaçlarını da tanımaktadır. Hem devlet hem de 'inanç temelli' STK'lar, diğer 'hak temelli' gruplar ve 'hak temelli' politikalara dayalı faaliyet gösteren STK'ların

aksine, büyük oranda ‘ihtiyaç temelli’ hayırseverlik hizmetleri sağlıyor. Bu meseleler, bir dereceye kadar mültecilere verilecek kısa ve uzun vadeli yanıtlar arasındaki belirsiz bölünmeyi de yansıtıyor ki aslında bu ayırım mültecilere yardımda, acil durum aşamalarının daha kemikleşmiş ve hassas yardım meseleleri ile ev sahibi toplulukla kaynaşmaya dair farklı zorluklar getirmesi nedeniyle genellikle kaçınılmaz kabul ediliyor (Mackreath ve Sağrıç, 2017: 15).

İGAM(İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi) tarafından 2013 yılında Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis’te yapılan alan araştırması ile Suriyeli Mülteciler için Uluslararası, ulusal ve yerel ölçekte faaliyet gösteren STK’ların çalışmaları değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu çalışmada ortaya konulan şeyler Türkiye’deki çoğu STK’nın soruna ihtiyaç temelli yaklaştığı ve “din kardeşine” yardım etme gerekliliği üzerinden çalışmalar yürütmüştür.

Bu raporun oluşmasına katkı veren STK’lardan konuya farklı yaklaşanlar da var Örneğin; Uluslararası Mavi Hilal Vakfı Başkan Yardımcısı Muzaffer Baca da Kilis’teki ortak sorunları dile getirmiş ve Kira artışı, kültürel farklılıklar (Dini farklılıklar, ahlaki değerler), alınan güvenlik tedbirleri Kilis halkını rahatsız ettiği bilgisini paylaşmıştır. İnsan Hakları Derneği (İHD) tarafından ortaya konulan iddia ise Suriyeli mültecilerin kamplarda yer bulamadıklarına ilişkindir. İHD’ye göre 25,000 kişilik kamplarda şimdi 35,000 kişi misafir ediliyor, ayrıca bu yaşam alanlarında özel hayatın mahremiyetinin sürdürülmesi önemli bir sorun alanı. Öte yandan, bu yaşam alanlarından çıkış izne tabi olduğundan ve buradakilere de çalışma izni verilmediğinden dışarıda çalışıp para kazanmak imkânsız. Oysa bu insanlar, çalışarak Türkiye’deki koşullara uyum sağlamak istiyorlar”. Aynı çalışmada MAZLUMDER Genel Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Alkış da, Şanlıurfa’yı kast ederek, “istenirse 1.5 milyon nüfuslu kentte mültecilere önemli destek sağlanabileceğini vurguluyor. Bu amaçla ekonomik durumu iyi ailelerin birer mülteci ailesine destek çıkacakları “kardeş aile projesi” önerdiklerini anlatıyor (İGAM, 2014: 12). Hayata Destek adlı STK’da yaklaşık 3 bin mülteci için elektronik bir bilgi sistemi ile yardım dağıtım faaliyeti yürütmüş, Hayata Destek Vakfı Hatay, Kilis ve Şanlıurfa’da kamp dışındaki mülteciler için gıda, hijyen ve kıya hazırlık yardım paketleri dağıtmıştır. Rapordan verilen bu örnekler ile STK’ların büyük çoğunluğunun konuya “ihtiyaç temelli” bir yaklaşım sergilediği görülmektedir.

Yardım faaliyeti gösteren inanç temelli STK’ların, yabancı STK’larla ve uluslararası kuruluşlarla, özellikle UNHCR gibi BM kurumlarıyla bağlantıları ya hiç yok veya çok zayıf.

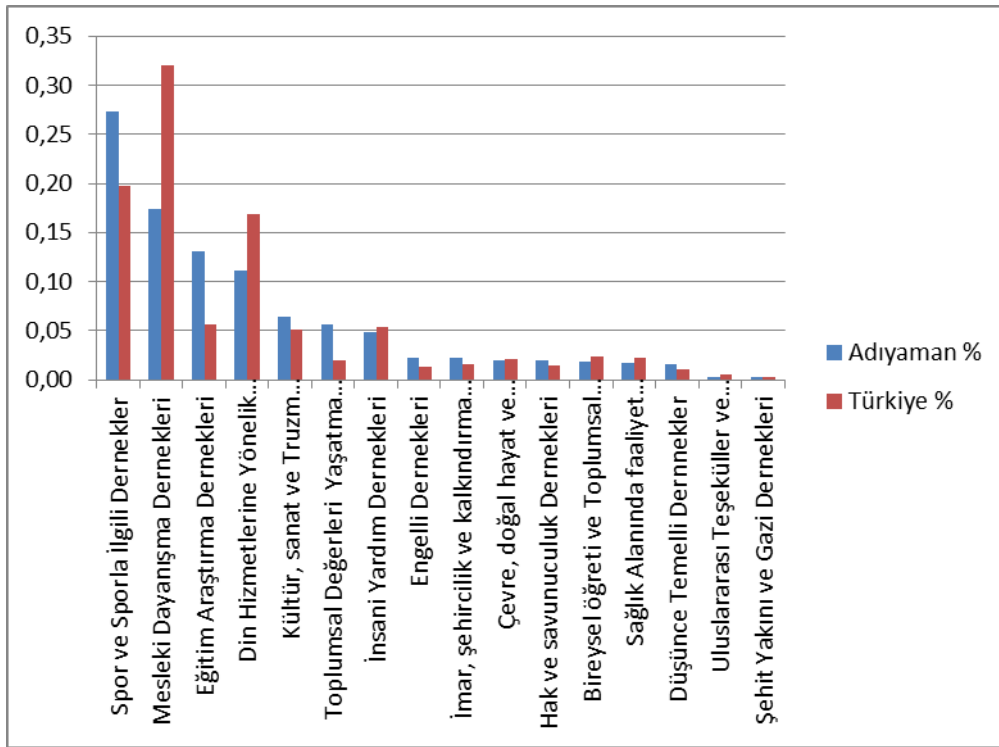
5. Adıyaman İlindeki STK’ların Suriyeli Mültecilere Yaklaşımı

Tablo 1: Türkiye’de ve Adıyaman ilinde Faaliyet Gösteren Derneklerin Faaliyet Alanları

Derneklerin Faaliyet Alanları	Adıyaman		Türkiye	
	f	%	f	%
Spor ve Sporla İlgili Dernekler	175	0,27	21261	0,20
Mesleki Dayanışma Dernekleri	111	0,17	34380	0,32
Eğitim Araştırma Dernekleri	84	0,13	6012	0,06
Din Hizmetlerine Yönelik Dernekler	71	0,11	18096	0,17
Kültür, sanat ve Turizm Dernekleri	41	0,06	5555	0,05
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	36	0,06	2183	0,02
İnsani Yardım Dernekleri	31	0,05	5846	0,05
Engelli Dernekleri	14	0,02	1379	0,01
İmar, şehircilik ve kalkındırma Dernekleri	14	0,02	1740	0,02

Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma Der.	13	0,02	2271	0,02
Hak ve savunuculuk Dernekleri	13	0,02	1530	0,01
Bireysel öğreti ve Toplumsal Gelişim Der.	12	0,02	2539	0,02
Sağlık Alanında faaliyet Gösteren Dernekler	11	0,02	2476	0,02
Düşünce Temelli Dernekler	10	0,02	1185	0,01
Uluslararası Teşekküller ve işbirliği Dernekleri	2	0,00	644	0,01
Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri	2	0,00	356	0,00
Toplam	640	100	107453	100

Grafik 2 : Türkiye'deki ve Adıyaman İlindeki Derneklerin %' lik Dağılımı

Kaynak: www.derbis.gov.tr

Tablo1 ve Grafik 2'de Türkiye'de ve Adıyaman ilinde faaliyet gösteren dernek sayıları bulunmaktadır. Buna göre Adıyaman da aktif olarak faaliyet gösteren 640 dernek içerisinde 175 adet ile en çok olan faaliyet alanı "Spor ve Sporla İlgili Dernekler" yer almış bunu 111 sayısı ile "Mesleki Dayanışma Dernekleri" izlemiştir. Bu sayılar Türkiye ölçeğinde değerlendirildiğinde Mesleki dayanışma dernekleri 34.380 olarak gerçekleşirken Spor ve Sporla ilgili dernekler 21.261 olmuştur.

İnsani yardımlar konusunda çalışan dernek sayılarında ise Adıyaman'da 31 dernek mevcutken Türkiye de 5846 dernek bulunmaktadır. Aynı şekilde hak ve savunuculuk derneklerinin sayısı Adıyaman'da 13 iken Türkiye'de 1530'dur. Adıyaman ilindeki derneklerin %5'inin İnsani yardım konusuna odaklanmışken, %2'sinin hak ve savunuculuk konularına odaklandığı söylenebilir.

Adıyaman'da çalışma sahasını "göçmenler" veya "Suriyeli göçmenler" olarak belirleyen dernek bulunmamakla beraber, çalışma alanı İnsani yardım, düşünce temelli ve

toplumsal değerleri yaşatma olan bazı derneklerin Suriyelilere yardım için çeşitli çalışmalar içerisine girmiş oldukları görülmektedir.

Bu araştırma için görüşülen çeşitli STK idarecileri ve Göç İdaresi İl Müdürlüğü Personeli; konteyner kent dışında 16.000 Suriyelinin Adıyaman'ın Musalla Mahallesi, Fatih Mahallesi, Eski Saray Mahallesi ve benzeri mahallelerde ikamet ettiğini ifade etmişlerdir. Göç İdaresi Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde yetkililer; İHH, Yardımelî, Gökkuşuğu gibi STK'ların Kızılay ile işbirliği içerisinde çeşitli yardım çalışmaları yürüttüğünü ifade ederek bunların önemli bir kısmının acil destek kapsamında yapılan yardımlar olmak üzere diğerlerinin ihtiyaç temelli ve temel sağlık desteğinin sunulması şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir.

Adıyaman da bu faaliyetler dışında ortaya konulan diğer önemli çalışma ise İrlanda merkezli insani yardım kuruluşu olan Concern Worldwide, Malatya merkezli ŞAM derneği ve Adıyaman merkezli Gökkuşuğu isimli STK'nın ortak yürüttüğü projedir. Bu çalışmada projenin sahibi İrlanda menşeli ve 28 ülkede özellikle de Afrika da faaliyet yürüten STK iken Gökkuşuğu Derneği ve Malatya Şam Derneği proje ortakları olarak çalışma gerçekleştirmişlerdir. İki ayaklı olarak projelendirilen çalışmanın birinci ayağını acil yardım desteği oluştururken ikinci ayağını eğitim oluşturmaktadır.

Toplamda 6'sı Suriyeli olmak üzere 17 çalışan ile Suriyeli mültecilere yardımcı olmayı hedefleyen projenin eğitim ayağı Adıyaman Bahçecik mahallesindeki Eğitim Destek Merkezi'nde yürütülmüştür. Üçer aylık dönemler halinde her dönem için 200 olmak üzere toplamda 600 çocuğa Türkçe konuşma, Türkçe okuma ve yazmaya hazırlık ve Arapça okuma yazma öğretimi çalışması yapılmıştır.

Her dönem sonunda Türkiye'deki örgün eğitime hazır hale gelen çocuklar devlet okullarına yönlendirilmiş, bu güne kadar 100 civarında çocuk için yönlendirme yapılmıştır. Çocuklar Adıyaman'ın değişik mahallelerinden servisle alınarak eğitim merkezine ulaştırılmıştır. Eğitim merkezinde 6-14 yaş grubu çocuklara göre oluşturulmuş sınıflarda sabah ve öğleden sonra eğitim verilmiştir. Çocukların tüm kırtasiye ihtiyaçları proje tarafından karşılanmakla beraber, eğitim destek merkezinde çocukların yanı sıra merkezde eğitim gören çocukların aileleriyle de düzenli aralıklarla bir araya gelinerek seminerler (anne, baba, çocuk iletişimi vb.) kurslar (Türkçe konuşma, meslek edinme (bunun için ayrı bir yerde farklı bir bütçe ile halk eğitim merkezi işbirliğiyle 50 kadar bayan katılımcıya dikiş ve halıcılık kursu açılmıştır. Eğitim destek merkezinde 500'ün üzerinde çocuğa ulaşılmıştır.

Proje kapsamında verilen kurslar son dönemde değişen yasal mevzuata uygun olarak halk eğitim merkezi işbirliğiyle sürdürmektedir. Halk eğitim merkezi öğretmen ve servis desteği sunmaya başlamıştır. Üçer aylık dönem sonlarında çocukları okulda öğrendiklerini sergiledikleri etkinlikler düzenlenmiş, ayrıca çocuklar ve aileleriyle gezi ve ziyaretlerden oluşan etkinlikler, uçurtma şenlikleri, piknikler, yemekli toplantılar, ebru çalışmaları düzenlenerek çocukların sosyal ve kültürel olarak entegrasyonuna katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Projenin ikinci ayağını oluşturan Acil Yardım desteği kapsamında projenin saha çalışanlarının belirlediği veya ilimizdeki kamu kuruluşlarının yönlendirdiği aileler için gıda, giyim, barınma, sağlık ve benzeri alanlarda acil yardıma ihtiyacı olan ailelere destek sağlanmıştır.

Barınma ihtiyacı için kısa süreli destek (iki, üç günlük otel masrafları karşılanmaktadır) sunulmaktadır. Acil yardım desteği kapsamında saha elemanları ev ziyaretleri yaparak ihtiyaç tespiti yapmakta, tespit edilen aileler ve onların ihtiyaçları proje ofisinde oluşturulan ekip tarafından öncelik sırasına göre öncelikle kamu desteği sağlanmaya çalışılmakta, kamu desteği sağlanamayan ihtiyaçlar ise proje tarafından karşılanmaktadır. Son yapılan yardım desteğinde 26 aileye gıda (300'er liralık temel

gıda maddelerini kapsayan birer paket), 17 aileye (150'şer liralık) temizlik, 18 aileye (300'er liralık hediye çeklerinden oluşan giyim), 20 battaniye, 4 halı, 7 vantilatör, 1 tekerlekli sandalyeden oluşan yardımlar ulaştırılmıştır.

İfade edilen bu STK çalışmalarının dışında yarı resmi sayılabilecek kuruluşların da Suriyeli mültecilere yönelik birtakım çalışmalarından söz edilmelidir. Adıyaman Gençlik ve Kültür Evi Sosyal Uyum Çalışmaları kapsamında; Arabuluculuk, Müzakerecilik, Çatışma Yönetimi ve Sosyal Sorumluluk konulu eğitimler gerçekleştirilmiştir. Bu eğitim sonucunda; 70 lise düzeyindeki Suriyeli öğrenciye arabuluculuk eğitimi verilmiş, yaklaşık 450 suriyeli ilkokul öğrencisi ile beraber atölye çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu kapsamda çocuk şenliği etkinliği yapılmıştır. Kadınlara yönelik olarak da Suriyeli ve Adıyamanlı kadınların tanışıp, kaynaşması amacıyla Arapça altyazılı Türk filmi gösterileri gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, bütçesi UNICEF, Türkiye Kalkınma Vakfı ve GAP İdaresince sağlanan "Mezopotamya Sirk ve Sokak Sanatları Projesi" nin Adıyaman ayağında Adıyaman Gençlik ve Kültür Evi görev üstlenmiştir. Sirk gösterilerinden oluşan projede Adıyaman merkez mahallelerde ve Suriyeli Geçici Koruma Merkezinde (ÇADIRKENT) Suriyeli çocuklara sirk gösterileri yapıp 1 ay süreyle sirk eğitimleri verilmiş ve bu proje ile yaklaşık 6000 çocuğa ulaşılmıştır.

6. Sonuç

Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri arasında sayılabilecek en önemli etkinlik alanı toplumda sosyal adaleti sağlamak ve eşitsizlikleri bir ölçüde olsa gidermektir. Bunu gerçekleştirmek için yapılanlar ise sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetleridir. Türkiye'de Suriye'den ülkemize göç eden mültecilerin sayısındaki artışa paralel olarak mültecilerin içinde buldukları çeşitli sıkıntıları gidermek üzere kendi çalışma alanında olmasa dahi bunu bir insanlık sorunu olarak görüp harekete geçen STK'ların yanında bizzat bu sorunu hafifletmek adına kurulan STK'lar da mevcuttur.

Adıyaman ilin de de Suriyeli mülteciler sorununu insanlık sorunu olarak görüp harekete geçen çeşitli STK'lar mevcuttur. Bu STK'ların ortaya koyduğu performans ve ulaşabildiği mülteci sayısı çok yeterli olmasa da sorunun tüm Adıyaman halkına ağır faturalar olarak yansımalarının önünde bir engel oluşturabilecek durumdadır. Öğrencilere kırtasiye yardımının yanında çeşitli desteklerin verilmiş olması, eğitimlerini devam ettirebilmeleri için imkânlar oluşturulması, ailelerinin geçimlerini sağlayabilmesi için atölyelerde eğitilmesi ve küçük el sanatları ile uğraşmaları önemsenmesi gereken faaliyetlerdendir.

Fakat bu sorunu sahiplenerek çözüm üretmek için harekete geçen STK sayısı Adıyaman ilindeki dernekler masasına kayıtlı STK' sayısı yanında oldukça minimize kalmaktadır.

Adıyaman'da faaliyet gösteren STK'ların çok büyük bir kısmının ilgisiz kaldığı Suriyeli mülteciler sorununa, sadece yarı resmi kurumlar, insan hakları ve inanç temelli STK'ların ilgi göstermesi ise, bu STK'ların Suriye'den gelen göçmenleri din kardeşi olarak görmelerinin yanında etnik açıdan kendilerine yakın hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. Suriyeli mültecilerin uzun yıllar daha Türkiye'nin çeşitli kentlerinde olduğu gibi Adıyaman'da da yaşayacağı görüldüğünden bu insanların hayata tutunmaları için ilde ortaya konulan çeşitli projelerin artırılarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle sadece insan hakları, inanç ve düşünce temelli dernekler değil çeşitli meslek kuruluşları ve hatta sporla ilişkili derneklerinde aktif roller üstlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ağar, Osman ve Sezik M., (2015), “Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), ss.95-122
- Çaha, Ömer. (2007), *Aşkın (Transandantal) Devletten Sivil Topluma*, İstanbul: Plato Film Yayıncılık.
- Doğan, İlyas (2002), *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum*, Bursa: Alfa Yayınları
- Erdoğan, Mustafa (1998), “Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi”, *Liberal Düşünce*, S.10-11, s.5-21
- Erdoğan Murat (2016), *Kopuştan uyuma kent Mültecileri*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür yayınları
- Erol, Kemal (1995), “Gönüllü Kuruluşların Türk Hukuk Sistemindeki Yeri ve AB Mevzuatı ile Karşılaştırılması”, *Gönüllü Kuruluşlar Kongresi*, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı yayını
- İGAM- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi-(2014), *Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Haklarının Korunması ve Yaşam Koşullarının Arttırılmasında Rol Alan STÖ’lerin Üç Sınır İlindeki Çalışmalarıyla İlgili Örnek Durum Analizi*
- Keyman, E. F. Ve İçduygu, A. (2000), *Globalization, Security, and Migration: The Case of Turkey*, *Global Governance*, 6, 3
- Kutlu, Zümray (2016), *Bekleme Odasından Oturma Odasına, Anadolu Kültür ve Açık Toplum Yayınları Araştırma Raporu*
- Mardin, Şerif (1990), *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim yayınları
- Özbudun, Ergun. (1999). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon*, (Ed. Elisabeth Özdalga, Sune Persson), *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Özdemir, Süleyman vd.(2009), “Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi ve Üsküdar da Faaliyet gösteren bazı STK’lar”, İstanbul Üniversitesi: Sosyal Siyaset Kitaplığı No: 56
- Sarıbay, Ali Yaşar (2001), *Postmodernite Sivil Toplum ve İslam*, İstanbul: Alfa yayınları
- Tuncel, Gökhan (2011), *Sivil Toplum ve Devlet*, Malatya: Bilsam Yayınları
- TÜSEV, (2006) *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci*, TÜSEV Yayınları
- Tosun, Erdoğan (2001), *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet- Sivil Toplum İlişkisi*, Bursa: Alfa Yayınları
- Yeğen, Mesut, vd. (2010), *Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Örgütü”, Yaşama Dair Vakfı Yayını*
- Yıldırım, İbrahim (2004), *Demokrasi- Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, Ankara: Seçkin Yayıncılık